

Jan Stejskal, Katedra historie FF UP

Na Hradě 5, 771 80 Olomouc

jan.stejskal@upol.cz

Robert Antonín, *Ideální panovník českého středověku. Kulturně-historická skica z dějin středověkého myšlení*, 480 s., Brno 2013; předloženo k habilitačnímu řízení na FF MU v Brně 2013/2014.

Robert Antonín zvolil za téma svého habilitačního spisu nesmírně složitou materii, nacházející se (dle mého soudu) zejména na poli politické teologie. Představa ideální vlády je ve středověku povětšinou (byť ne vždy) spojena s ideálem monarchie. Středověká politická teologie a politická teorie pak byla konfrontována s novějšími, zejména konstitučními teoriemi, které si za svůj ideál stanovila liberální společnost a této konfrontaci vlastně vděčíme za uchování teorií středověkých. Autor zaměřil svůj pohled zejména na postavení českého panovníka ve středověku a snesl téměř minuciózním způsobem obrovské množství narativních a ikonografických pramenů, které tím či oním způsobem českého středověkého panovníka reprezentují.

Nejprve se autor pokusil shrnout teorie dotýkající se představy ideálního vládce v celoevropském kontextu, stanovil svou metodu a určil zejména teorie, o něž se rozhodl ve své práci opřít. Jeho práce jednoznačně dokazuje, jak vlivnou je stále (i po desítkách let) Kantorowiczova práce *The King's Two Bodies: A Study in Mediaeval Political Theology* (Princeton, 1957), která je (dle mého soudu) ústředním tématem a klíčem k předloženému textu. Ať již je naše hodnocení Kantorowiczovy práce jakékoliv, nelze upřít, že v Antonínově textu funguje, je znovu a znovu pečlivě dokazováno mnohými prameny a vyznívá přesvědčivě. Nicméně dovoluji si u některých aspektů této teorie a jejího užití v textu Roberta Antonína zastavit.

Jan Stejskal, Katedra historie FF UP

Na Hradě 5, 771 80 Olomouc

jan.stejskal@upol.cz

Onen princip, tak jak jej stanovil Kantorowicz, je třeba v první řadě číst v kontextu vzniku Kantorowiczovy práce a utváření jeho vlastních postojů, či v kontextu Kantorowiczových úvah, které vycházely zejména z polemiky nad prací Ernsta Cassirera *The Myth of the State* (New Haven, 1946). Takové čtení by umožnilo třeba natolik kacířský výklad, že by směřoval ke konstatování, že teorie o dvou tělech krále, je spíše teorií/ fikcí dotýkající se prvních desetiletí 20. století (v Kantorowiczových očích možná beznadějném) „výmarském“ Německu, než ve středověku. Ostatně takové rekonstrukci by nasvědčovaly diskuze v kruzích, jichž byl Kantorowicz účasten až již před válkou (George, Schmitt a dal.) nebo i po ní (Cassirer, Heidegger). Přijmeme-li však „Antonínovo čtení“ Kantorowicze, pak lze konstatovat, že se jedná o rozvíjení Kantorowiczovy koncepce - v první řadě christologické - totiž konceptu dvojího králova těla jako odrazu těla Kristova. Tedy v tomto případě skutečného Kristova těla (*corpus naturale*) a těla, které reprezentuje posvěcená hostie (*corpus mysticum*). Dovolují si upozornit, že tato původně christologická záležitost je sice v Antonínově práci reflektována ve svých důsledcích, ale příčinám a zvláště nerovnoměrném vývoji eucharistické úcty v čase (zejména od pontifikátu Innocence III.) by bylo vhodné věnovat jistou pozornost.

Šíře záběru Antonínovy práce je vskutku veliká, a proto se jeví (zejména v kapitole I.) některé závěry nepřesné, či vyžadující dalšího rozboru. Už jen úvodní motto s sebou nese celou řadu otazníků. Ono „Bohu slouží a s ním společně bude kralovati“ (*Deo servire regnare est*), které je připisáno svatému Augustinovi se ve skutečnosti jeví spíše jako pokus o Augustinovu (nepřesnou) interpretaci v podání Karla IV. Namísto je tedy otázka, co je přesně interpretováno, zda

Jan Stejskal, Katedra historie FF UP

Na Hradě 5, 771 80 Olomouc

jan.stejskal@upol.cz

Augustin, či Karel. Z tohoto a dalších důvodů bych vyzval k opatrnosti v interpretaci pozdně antických autorů, obzvláště stoiků. Širšímu publiku byli ve středověku patrně známi jen prostřednictvím textů některých křesťanských učenců - zejména zmíněného Augustina. Ono prostředkování pak ale často znamenalo (leckdy zcela zásadní) zkreslení. Bez obav pak na nezkruslenou recepci antických stoiků středověkými elitami můžeme vsadit až na prahu pozdního středověku. Ostatně i zmiňovaná *Liber de vita et moribus philosophorum* připisovaná Walterovi Burleymu, jsou sice ve středověku populární prací přibližující antickou filozofii - ta je zde však podána tak zkresleným způsobem, že pozdější autoritativní překlad Diogena Laertského způsobil ve vnímání (zejména pozdně) antické filozofie zásadní obrat. Ovšem například v Čechách byl ještě na počátku 15. století „Burley“ autoritativním zdrojem poznání antické filozofie a etiky. Bylo by jistě zajímavé diskutovat s autorem této předložené práce do větší hloubky a detailu otázku interpretace některých jím citovaných autorit ve středověku a skutečného dosahu jejich (skutečného) učení. Autor se (například) zabývá Platónovou Ústavou (s. 189-190), tak bylo by vhodné slyšet jeho názor na rozšíření povědomí o Ústavě ve středověku - je vůbec relevantní o tomto textu (po většinu středověku) uvažovat? Byla přece známa jen relativně krátká zmínka, která byla součástí Timaiia..

Jak jsem již zmínil výše, autorovo nastínění pole, na němž vystavěl svou skicu je provedeno velice široce - oceňuji zmínky o Trojanském mýtu, o termínu „*patria*“ a zejména rozbor pro danou problematiku zcela zásadního díla Johna ze Salisbury *Policraticus*. Podobně, jak jsem zmínil u příležitosti hodnocení užití Kantorowiczovy metafory výše, bylo by zajímavé slyšet autorův názor i na kontext Salisburyho práce, zejména jeho průlomové tezi týkající se tyranicidy, která dle mého

Jan Stejskal, Katedra historie FF UP

Na Hradě 5, 771 80 Olomouc

jan.stejskal@upol.cz

názoru souvisí se vztahem krále Jindřicha II. a Tomáše Becketa.

S tím souvisí i autorem dotčená role panovníkova kněžství, jíž se Robert Antonín taktéž dotkl. Domnívám se, že například práce Gilberta Dagróna *Emperor and Priest* (Cambridge, 2003) do jisté míry zpochybňuje reálnost oné dvojí role panovníka - kněžské a královské (a tím do značné míry i dvojího monarchova těla - fyzického a mystického). Dagrón tak činí přímo tam, kde bychom to nejméně čekali, totiž v Byzanci. Bylo by zajímavé diskutovat názory Roberta Antonína na teorie do jisté míry zpochybňující Kantorowiczovu metaforu.

Současně by bylo vhodné diskutovat nakolik je podstatným a ve středověku vlivným Dantův poněkud „civilní“ přístup k představě ideální vlády, který shrnul zejména do svého textu *De monarchia*. Jedná se o vsutku racionální přístup k panovnické moci, do značné míry odlišný od jiných relevantních textů. Jak (ne)zapadá takový text do koncepce středověkého ideálního panovníka? Je jasné, že smyslem práce byla úvaha nad „ideálem“, tedy jistá generalizace. Za debatu by však stály i ony pramenné momenty, kde generalizace nefungují. Kde jsou ony hranice, za nimiž již různé modely panovníka neplatí? Je možné vždy daný okruh otázek singularizovat a tím sice určité modely zúžit, ale přitom vlastně upevnit? Věřím, že se naskytne možnost tyto otázky s autorem předloženého spisu diskutovat a Dantovy názory by mohly být dobrým začátkem.

Nutno konstatovat, že jakmile se Antonínův text přiblíží svému smyslu, totiž nástinu středověkého myšlení o českém ideálním panovníkovi (a této záležitosti je věnována naprostá většina práce), práce působí naprosto pevným a přesně strukturovaným dojmem. Jsou citovány nesčetné narativní prameny, autor

Jan Stejskal, Katedra historie FF UP

Na Hradě 5, 771 80 Olomouc

jan.stejskal@upol.cz

naprosto vhodně zařazuje i prameny ikonografické, čímž činí své závěry ještě komplexnějšími. Za nejvýraznější a nejsilnější pasáže považuji ty, kde se autor věnuje Zbraslavské kronice. Velmi příhodné a poučné je i srovnání panovníků Václava II. a Ludvíka IX.

Za přesvědčivé, vyargumentované a vhodně zařazené považuji pasáže věnované ceremoniím a zejména rituálům. Tyto části jsou (dle mého soudu) vrcholem předloženého textu, který považuji za důkaz autorových hlubokých znalostí a zejména bystrých úvah, které tak text činí zajímavým a stimulujícím čtenáře k četným otázkám a úvahám. A taková by měla být především vlastnost textů, které prokazují schopnosti svého autora - v tomto případě dostát požadavkům habilitačního řízení.

Konstatuji proto, že si Robert Antonín zvolil problematiku velice obtížnou mnohostrannou a složitou. Předložená práce svědčí o tom, že se jí zhostil se ctí a text tak není jen vhodným podkladem pro habilitační řízení, ale i cenným příspěvkem medievistice v našem odborném prostředí. Doporučuji tedy, aby práce Roberta Antonína byla přijata vědeckou radou Filozofické fakulty Masarykovy Univerzity jako podklad v habilitačním řízení k udělení hodnosti docenta.

V Olomouci 8. března 2014

Jan Stejskal

UNIVERZITA PALACKÉHO
FILOZOFICKÁ FAKULTA
katedra historie
Na hradě 5, 771 80 OLOMOUC